

Vildomec, V.; Mišustov, Pavel; Podborský, Vladimír

Meč s čířkovitou rukojetí ze Strachotic, okr. Znojmo

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1968, vol. 17, iss. E13, pp. 200-203

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109533>

Access Date: 28. 11. 2024

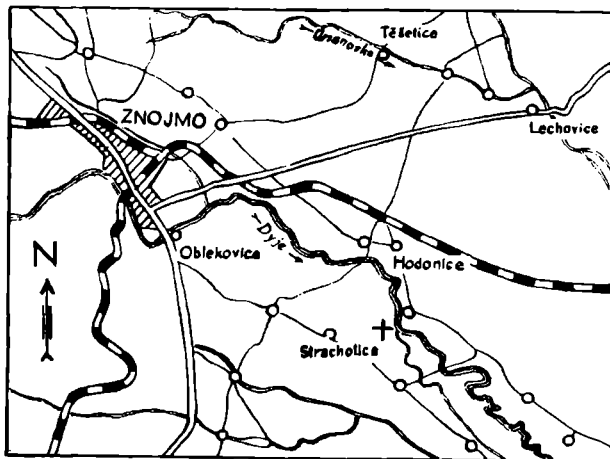
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Meč s číškovitou rukojetí ze Strachotic, okr. Znojmo

Na pozemcích státního statku u Strachotic (okr. Znojmo) na jižní Moravě vyorali roku 1965 bronzový meč s číškovitou rukojetí, sekeru s týlovými laloky a část bronzového nýtu. Předměty se dostaly v neporušeném stavu, pokryté vesměs ušlechtilou zelenou patinou, do Jihomoravského musea ve Znojmě. Zásľuhu o to má ředitel Základní devítileté školy ve Strachoticích Josef Fortelný, jemuž zde vyslovujeme dík.

Naleziště se nalézá asi 2 km severovýchodně obce Strachotic, na plošině nedaleko pravého

Obr. 3. Situační pláněk pravěkého sídliště u Strachotic. Lokalita (místo nálezu meče s číškovou rukojetí) označena křížkem.

Popis předmětů

1. Bronzový meč s hlubokou číškovitou hlavíci rukojetí, listovitě rozšířenou čepelí a ulomeným hrotem. Rukojeť meče má typickou, velmi jemně rýsovanou výzdobu tří řad nekonečné spirály, horizontálních linií, linií teček, obloučků a ornamentu rybi kosti; vnitřek číškovitě hlavice je zdoben skupinou koncentrických kruhů, knoflík nese výzdobu pěti obloučků. Záštitá (šev) v podobě písmene Ω má typickou výzdobu osmiček s motivem tří otek. Čepel, která je nasazena asi do 2/3 dřívku rukojeti (srov. tab. XXIX:2) má 5,5 cm dlouhé, zúžené a jemně vroubkované „ricasso“³ s příslušnou výzdobou obloučků a teček; ve spodní třetině se značně rozšiřuje (max. šířka čepelce = 4,5 cm) a nese výzdobu dvou skupin jemně rýsovaných čar. Čepel je na průřezu směrem ke středu mírně střechovitě profilována. Zbraň je vcelku nepoškozená, pouze okraj číškovitě hlavice je nepatrně zdeformován a čepel je mírně ohnuta. — Rozměry: d 66,5 cm (bez ulomeného hrotu); d rukojeti 13,5 cm; $\varnothing$ číšky hlavice 7 cm; $\varnothing$ knoflíku 2 cm. (Obr. 4:1; tab. XXIX.)

¹ B. Dostál, *Podjiji* 1, 1958, 7—10, obr. 1—2.

² Uloženo v Jihomoravském museu ve Znojmě.

³ Termínem „ricasso“, převzatým z renesanční šermířské terminologie, označuje J. D. Cowen (*Eine Einführung in die Geschichte der bronzenen Griffzungenschwerver in Süddeutschland und den angrenzenden Gebieten*, 36. Bericht DRGK, 1955, 64) nejhořejší část čepelce meče, která bývá zúžena, otupena a často i vroubkována, aby bojovník měl zde dobrou oporu pro palec a ukazováček, aniž by se zranil. Ricasso má podle O. Kleemannova svůj původ na mladobronzových uherských mečích s plnou rukojetí (srov. PZ 32—33, 1941—42, 140; J. Rithorský, PA XLVII, 1958, 276—277).

břehu Dyje (obr. 3). Přesné místo nálezu není známo, neboť předměty se našly teprve poté, když byly strojem vlečeny již delší dobu po poli. Na lokalitě se však rozkládá velmi rozlehlé pravěké sídliště věteřovské a velatické, resp. velatickopodolské kultury, které tu zjištil a publikoval roku 1957 B. Dostál.¹ Také při prohlídce lokality V. Vildomcem, V. Podborským, P. Košťurikem a J. Kalábem se ukázalo, že místo nálezu bronzů je velmi rozsáhlým sídlištěm s množstvím keramického střepového materiálu na povrchu. Z nasbíraných střepů² je možno rozpoznat vedle nepočetných kusů neolitických, příp. eneolitických zejména typickou věteřovskou a velatickou keramiku; je tudíž pravděpodobné, že 3 vyorané bronzové předměty tvoří součást mladšího sídliště kultury popelnicových polí a že tu jde nejpravděpodobněji o depot, nebo část depotu bronzů, uložných na sídlišti.

2. Bronzová sekera s týlovými laloky a tupým hrotem v týlu, s vějířovitě rozšířeným ostřím. — Rozměry: d 15,2 cm; š týlu 4,5 cm; š ostří 8,5 cm. (Obr. 4: 2.)
3. Část bronzového nýtu se širší plochou hlavíci; d 1,7 cm.

Spektrální analýza meče

Spektrální analýzu meče provedl P. Mišustov na mřížkovém spektrografu PGS-2 Zeiss, pomocí generátoru ABR-3 Zeiss a dvojprojektoru Optica Milano. Budicí podmínky: oblouk střídavý, primární napětí 220 V stabil. 9 Ampér. Fotomateriál: ORWO-WU 3, vyvoláno v rodnalu 1 : 15. Odděleně byla provedena analýza rukojeti (1) a čepule (2) meče, ukázalo se však, že v materiálu rukojeti a čepule není v podstatě žádných rozdílů. Výsledek analýz je zachycen na následující tabulce:

	Cr	Mo	V	Ti	Co	Mn	Ni	Te	Zn	Sn	Sb	Pb	Fe	Tl	Bi	Ag	As	B	Au
1.	0	0	1	0	2	2	2	0	1	3	3	2	2	0	1	2	1	1	1
2.	0	0	1	0	2	2	2	0	2	3	2	1	2	0	1	2	1	1	0

Kromě v tabulce uvedených prvků byly hledány s negativním výsledkem tyto prvky: Ga, Ge, In, Pt, Sr a Be. Kvantum prvků je v tabulce označeno takto:

- 0 = prvek nebyl identifikován;
 1 = množství v setinách % (O,OX %);
 2 = množství v desetínách % (O,X %);
 3 = množství v celých procentech (X %).

Zhodnocení nálezů

Strachotický nález — představuje-li skutečně poklad — patří k nehojným depotům počátku pozdní doby bronzové na jižní Moravě. Lze jej spojit nejpravděpodobněji s nejstarší podolskou kulturou jižní Moravy, resp. s fází velaticko-podolskou z období přelomu stupně HA v HB. Meč sám představuje dosud jediný exemplář svého druhu na jižní Moravě a na Moravě vůbec.⁴ Nejbližší analogii strachotickému meči je exemplář z Kostece,⁵ který odpovídá tvarem i principy výzdoby téměř beze zbytku. Naproti tomu od klasických čiškovitých mečů typu Königsdorf (podle rozdělení H. Müllera-Karpa⁶) se oba liší zejména stylem výzdoby dřívku rukojeti i vnitřku hlavice. Dosti blízké jsou strachotickému meči ještě další maďarské tvary z Hajduböszörmény a z neznámé lokality,⁷ jakož i meč z Podněstrzan,⁸ který však má již některé výraznější odlišné tvarové i výzdobné detaily. Meč lze tudíž přiřadit ke zvláštní „slovensko-maďarské“ variantě čiškovitých mečů typu Königsdorf stupně HB₁, na niž poukázal H. Müller-Karpe a již připsal slovensko-hornomadařský původ.⁹ Lze se domnívat, že tato zvláštní varianta mečů byla vyráběna v některé z předpokládaných mečířských dílen východně oblasti jižní Moravy, snad přímo na Slovensku; odtud se jednotlivé kusy dostaly v různých kompletech na různá místa určení ve střední Evropě. Ve středním Podunají zřejmě budeme moci shledat významnější skupinu nalezišť kultury popelnicových polí na středním toku řeky Dyje; tato skupina měla silné vztahy k západu, k oblasti hornodunajských popelnicových polí (srov. např. pohřebiště u Oblekovic¹⁰), udržovala

⁴ Z území Moravy pochází ještě meč s čiškovitou rukojetí starší varianty (typ Wörschach H. Müllera-Karpa) ze Žádlovic, okr. Šumperk, srov. H. Moravec, *Sudeta* 9, 1933, 84 ad.

⁵ H. Müller-Karpe, *Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern, München 1961*, 109, tab. 38:3 (meč pochází od antikváře, je bez údajů a není známo, o kterou osadu Kostece jde).

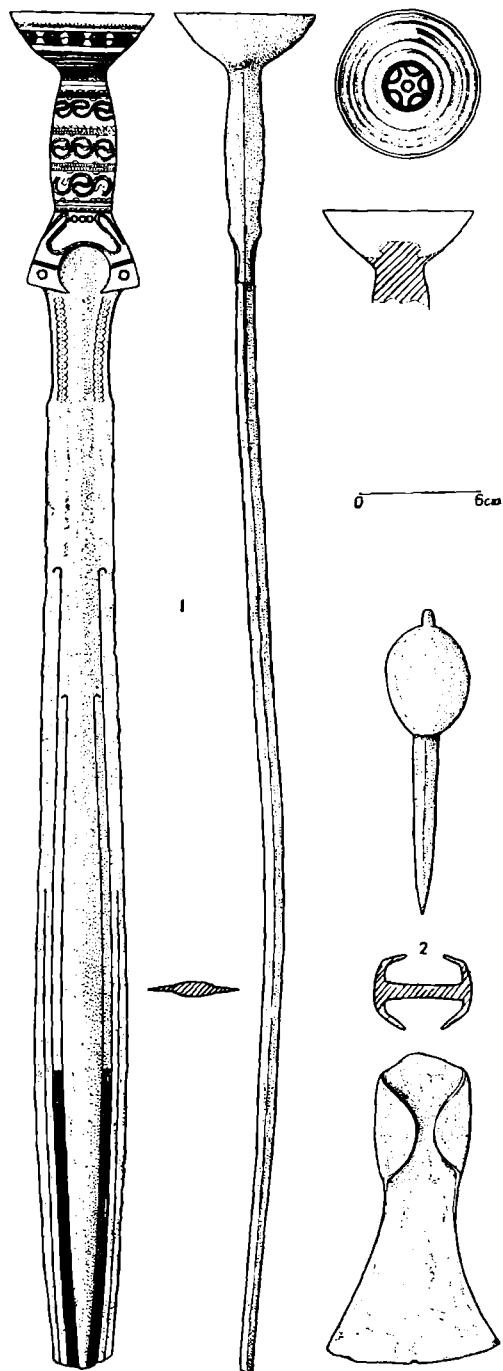
⁶ H. Müller-Karpe, *op. cit.*, tab. 37.

⁷ *Týž*, *op. cit.*, tab. 39:3,5, příp. i 39:1,2,6,7.

⁸ K. E. Majkowskí, *PrzA* 2, 1922—24, 316, obr. 1; H. Müller-Karpe, *op. cit.*, tab. 39:4.

⁹ H. Müller-Karpe, *op. cit.*, 37. — Také J. Hrala (AR 6, 1954, 224) hledal původ čiškovitých mečů na východě, v horním Potiši, vycházejce při tom z poměrně hustého výskytu mečů v této oblasti (*op. cit.*, obr. 113); srov. *též* R. M. Kovalčík, AR 18, 1966, 652.

¹⁰ J. Říhový, ČMMB 46, 1961, 19 ad.; *týž*, PA LVII-2, 1966, obr. 2.

Obr. 4. Strachotice, okr. Znojmo. Nález bronzů z roku 1965. (Kresba St. Pokorný.)

však také přirozené obchodní a kulturní styky s mateřskou oblastí středodunajskou, v jejíž východní části snad byly meče s čískovitou rukojetí vyráběny. Složení materiálu strachotického meče, zjištěné spektrální analýzou, samo o sobě nenapovídá mnoho k původu pojednávaného souboru, neboť chybí srovnání s jinými analogickými meči; zdá se však ukazovat k jihovýchodu, aniž lze přesně rozlišit mezi oblastmi Sedmíhrad až Slovenska.

Sekery s tylovými laloky jsou ve středním Podunají považovány všeobecně za pozdně bronzové,¹¹ není však pochyb o jejich vystoupení již v HA/HB₁, jak ukazuje řada depotů tohoto horizontu (na Moravě např. Krumšín,¹² Kuřim,¹³ Dubany¹⁴ aj.). Dosud není vypracována typologie těchto seker, které snad v budoucnu umožní vyřazení jednotlivých geografických i chronologických skupin; již bylo poukázáno např. na tzv. rakousko-maďarskou meziformu sekery s výřezem v týlu.¹⁵ Časté jsou však též sekery s rovným týlem, s týlem zahroceným i měsíčitě vykrojeným, i jejich různé kombinace (s výřezem v týlu). Pomíjíme tu sekery s laloky a úškem, které na Moravě již nepřicházejí, i v podstatě již halštatské typy plochých seker obdelnickového těla s odsazenými laloky. Strachotický tvar sekery nelze sám přesněji datovat, jeho zařazení do HB₂ — vzhledem k souvislosti s popsáním mečem — je však dobře možné.

Závěrem by bylo třeba konfrontovat nálezy bronzů ze Strachotice s keramikou pocházející z místa nálezů. I když na lokalitě bylo sesbíráno poměrně velké množství střepů, využít jich k datování nelze; jde většinou o hrubší sídlištní materiál, který je neschopný jemnějšího třídění a kromě toho skutečný vztah keramiky k popsáním bronzům by musel ověřit teprve archeologický výzkum.

V. Vildomec — P. Mišustov — Vl. Podborský

Ein Schalenknaußschwert aus Strachotice, Bez. Znojmo (Znaim), Südwestmähren. Beim Dorf Strachotice (Abb. 3) hat man auf der Siedlung der velaticeer, bzw. velaticeer-podoler Kultur 3 Bronzegegenstände — das Schalenknaußschwert, das oberständige Lappenbeil und die einfache Niete (Abb. 4, Taf. XXIX) — ausgeackert; höchstwahrscheinlich handelt es sich um ein Depotfund, oder um ein Teil des Depots. Alle Gegenstände sind im Südmährischen Museum in Znojmo aufbewahrt. — Das Schwert kann man zu einer slowakisch-ungarischen Sondervar. ante der Schalenknaußschwerter vom Typus Königsdorf, auf welche H. Müller-Karpe aufmerksam gemacht hat und welcher er einen slowakisch-oberungarischen Ursprung zugeschrieben hat, ⁵⁻⁹ anreihen. Eine von P. Mišustov durchgeführte Spektralanalyse des Schwertes aus Strachotice kann inzwischen zur Frage der Herkunft dieser Schwerter nicht beisteuern, kann aber auf eine östliche (Siebenbürgen — Slowakei) Herkunft des Rohstoffes des strachoticeer Schwertes hinweisen. Das oberständige Lappenbeil hat in Mähren, vor allem in den Hortfunden der HA-HB₁ Stufe, eine ganze Reihe von Analogien; an und für sich ist es doch genau undatierbar. Bisher wurde keine Typologie dieser Lappenbeile — unter denen unzweifelhaft mehrere geographische und vielleicht auch chronologische Varianten sind — ausgearbeitet. Als chronologische Hauptstütze unseres Fundes bleibt also das Schwert, welches in der Stufe HB₂ nach H. Müller-Karpe datiert wird. Auf der Lokalität wurde zwar beträchtliche Menge eines keramischen Scherbenmaterials aufgesammelt, für die Datierung unserer Bronze ist es aber unbenutzbar; den Bezug der Keramik zu den beschriebenen Bronzegegenständen würde erst eine archäologische Erforschung überprüfen müssen.

¹¹ K. Wilkowseder, Die mittlere Bronzezeit in Österreich, Wien—Leipzig 1937, 65; St. Foltiny, Zur Chronologie der Bronzezeit des Karpatenbeckens, Bonn 1955, 85; *tyž*, Veleszentvid — Ein urzeitliches Kulturzentrum in Mitteleuropa, Wien 1958, 63; H. Müller-Karpe, Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen, Berlin 1959, I, 129; J. Paulík, Studijné zvesti AÚ SAV Nitra 15, 1966, 70.

¹² A. Gottwald, Pravěk 8, 1912, 89, obr. 1; *tyž*, Ročenka Prostějov 3, 1926, 5; *tyž*, ČVMSO 43, 1930, 69, obr. 10; *tyž*, Můj archeologický výzkum, 85; E. Sprackhoff, PZ 34—35, 1949—50, 66, obr. 28.

¹³ J. Skutil, Tišnovsko v pravěku, 81; V. Podborský, SPFFBU E 5, 1960, tab. VI.

¹⁴ A. Gottwald, Ročenka Prostějov 3, 1926, 19 ad., obr. 9, 10; *tyž*, Můj archeologický výzkum, 84, tab. XXIV.

¹⁵ F. Holte, PZ 28, 1935, 63; St. Foltiny, Zur Chronologie der Bronzezeit des Karpatenbeckens, 85.

Latéské sídliště u Střelice (okres Brno-venkov)

Na katastrálním území Střelice v trati „Dolní díly“ se nachází latéské sídliště. Zjistil ho J. Mikulášek, který zde také již v roce 1946 prokopal jednu chatu¹ s pozdně latéským materiálem.² V téže trati na poli Fr. Švestky ze Střelice č. p. 6 zjistil J. Mikulášek na podzim roku 1962 další objekt.³ Blíží nálezuve okolnosti nejsou známy.⁴

V keramickém materiálu převládají zlomky situlovitých nádob s ovaleným okrajem, většinou svisle rýhovaných. Dále jsou zastoupeny menší nezdobené situlky z jemně plavené hlíny. Misky

¹ Archiv AÚ Brno, č. j. 351/50; E. Šimek, Poslední Keltové na Moravě, 1958, 345; R. Pleiner, Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích, 1959, 109. — Materiál je uložen v NM v Praze, inv. č. 85 563—85 623.

² J. Meduna, Pozdně latéská kultura na Moravě, Brno 1964, nepubl. kandidátská práce, díl II, 138 ad. Děkuji J. Medunovi za laskavé svolení k použití.

³ Materiál je uložen v MM v Brně, inv. č. 90 117—90 154. Děkuji V. Hochmanové za laskavé svolení k publikaci.

⁴ Na to, že tento materiál představuje obsah objektu, nebo jeho část svědčí již samo jeho složení a dále to, že J. Mikulášek, pokud se jednalo o materiál získaný povrchovým sběrem, tuto skutečnost vždy zaznamenával. Také z této lokality pochází materiál (MM Brno, inv. č. 90 033 — 90 042) získaný J. Mikuláškem, který je označen jako povrchový sběr. Na základě uvedených skutečností je proto možno s jistotou rezervou považovat dále popisovaný materiál za nálezuový celek.